

УДК 37.013.77: [378.091.12.011.3-051:62/64]

Харета М. С., Видра О. Г.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У даній статті розглядається проблема психологічної підготовки майбутніх учителів технологій. На основі теоретичного аналізу наукової літератури, навчальних планів і програм наведена характеристика змісту сучасної психологічної підготовки майбутніх педагогів. Авторами обґрунтована необхідність використання активних методів з метою збільшення ефективності психологічної підготовки студентів. Також у статті наведені складові компоненти психологічної підготовки майбутніх учителів технологій, які визначені на основі аналізу професіографічних і психографічних вимог даної професії до особистості.

Ключові слова: активні методи психологічної підготовки, учитель технологій, психологічна підготовка.

Постановка проблеми. Психологічна підготовка майбутнього вчителя є необхідною для його успішної професійної діяльності.

Аналізуючи сучасну психолого-педагогічну літературу та нормативно-правову базу освітньої діяльності, ми виявили, що дана тема частіше розглядається в загальних аспектах, при цьому дослідження специфіки психологічної підготовки вчителів окремих спеціальностей зустрічаються не так часто.

Особливої уваги потребує тема психологічної підготовки майбутніх учителів технологій, оскільки їхнім основним завданням є створення умов для розвитку і виховання особистості учня в процесі праці. Для цього необхідна специфічна система психологічних знань, умінь, розвинених якостей особистості та інші важливі складові.

На наш погляд використання активних методів психологічної підготовки у процесі професійного навчання майбутніх учителів технологій може бути одним з варіантів вирішення поставленої проблеми.

Мета і завдання даної статті полягають в аналізі можливості вирішення проблеми психологічної підготовки майбутніх учителів технологій шляхом використання активних методів, які відповідають специфіці даного напрямку підготовки.

Логіка статті передбачає аналіз змісту психологічної підготовки майбутніх учителів технологій, характеристику активних методів психологічної підготовки майбутніх учителів, розкриття психологічної специфіки професійної діяльності вчителя технологій, визначення компонентів психологічної підготовки майбутніх учителів технологій.

Традиційний зміст психологічної підготовки педагога був сформований в середині 70-х років ХХ століття. Тоді ж відбулася перебудова психологічної науки в цілому, а також її зв'язку з педагогікою. Автори навчальних програм з психології виходили з переконань про те, що психологія повинна стати науковою основою професійної підготовки майбутнього педагога, що саме психологічна освіченість вчителя дозволить йому оптимізувати педагогічну діяльність. В той же час, наприклад, Штейнмець А.Е. розглядає психологічну підготовку до педагогічної діяльності як процес формування сукупності (системи) психічних утворень – уявлень і понять, способів мислення і умінь, мотивів, якостей особистості та ін., які забезпечують мотиваційно-смыслову готовність і здатність суб'єкта до створення умов для розвитку та саморозвитку особистості учня [7]. Зобніна Т.В. запропонувала визначити психологічну підготовку майбутніх учителів як вирішальну в розвитку особистості студентів, у формуванні їх світогляду, життєвих цілей, мотивів, моральних принципів, в придбанні ними знань і умінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності [3].

Аналіз сучасних навчальних планів і програм підготовки спеціалістів за напрямком "Технологічна освіта" вказує на те, що сьогодні психологічна підготовка майбутніх учителів технологій, а також учителів трудового навчання включає загальну психологічну підготовку (навчальний модуль Загальна психологія в курсі Психологія), спеціальну психологічну підготовку (модулі Вікової, Педагогічної, Соціальної психології в навчальному курсі Психологія), практичну психологічну підготовку (проходження педагогічної практики, виконання курсових робіт з психології), а також вивчення Психології вищої школи в магістратурі.

Тенденції сучасної психологічної підготовки характеризуються варіативністю підходів до навчання, свободою творчого пошуку, створенням авторських програм, активним використанням зарубіжного досвіду. Тому крім традиційних методів навчання у психологічній підготовці все більше використовуються саме активні методи.

Аналізуючи психологічну літературу, ми виявили, що зараз велика увага приділяється активним методам психологічної підготовки, які вимагають інтенсивної соціальної взаємодії малих груп з метою розвитку їх комунікативних і соціально-перцептивних здібностей, необхідних для організації продуктивної взаємодії між людьми в різних видах діяльності.

Сучасна психологія пропонує великий спектр методів, які можливо використовувати як активні методи психологічної підготовки вчителів, зокрема вчителів технологій. До них належать методи активного впливу на особистість: психологічні тренінги різної спрямованості (соціальний, сенситивний та інші), вправи, ділові ігри, метод інциденту, мозкового штурму, синектики, занурення тощо. В ході аналізу цих методів науковці Варій М.Й., Шостак І.В., Філіпова Г.М., Салманова Д.А., Богомолова Н.Н. та інші прийшли до висновку про те, що такі методи цілком можуть бути використані для ефективної психологічної підготовки майбутніх учителів. Але дані активні методи потребують певної адаптації, зокрема й щодо специфіки напрямку і спеціальності підготовки, за якими навчається майбутній вчитель.

Психологічна специфіка професійної діяльності вчителя технологій полягає у розвитку особистості учнів в умовах праці. Це досягається не тільки навчанням дітей практичним операціям і прийомам для створення матеріальних виробів, але й формуванням в учнів любові до праці, розвитком усвідомлення дітьми праці як цінності, що є важливим, але майже знеціненим елементом культури суспільства в сучасних умовах життя в Україні [2].

Також, аналізуючи професіограму і психограму вчителя трудового навчання й вчителя технологій, ми визначили певні ключові властивості і якості особистості педагога, які повинні забезпечувати психологічна підготовка в процесі їх навчання, а саме:

- здійснювати розвиток особистості учня на уроках технологій;
- визначати і враховувати індивідуально-психологічні особливості учнів при засвоєнні технічних знань, виконанні трудових прийомів і операцій;
- керувати поведінкою та інтелектуальною активністю учнів;
- розвивати здібності учнів до праці, їх комунікативні вміння, спрямованість на працю, такі характерологічні риси як наполегливість, дисциплінованість, емоційну врівноваженість, розвивати самосвідомість учнів, трудовий досвід, практичний, візуально-просторовий інтелект, технічне мислення, враховувати психофізіологічні особливості учнів у їх трудовій діяльності;
- проявляти емпатію до учнів [2].

Тому нашим завданням є підбір і розробка активних методів психологічної підготовки, які забезпечать врахування даної специфіки. А для досягнення вище перерахованих якостей і властивостей особистості майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, в процесі психологічної підготовки, необхідно застосовувати такі активні методи навчання, які сприятимуть більш кращому оволодінню певних педагогічних та психологічних вмінь, якими повинен володіти вчитель. На нашу думку до таких активних методів слід віднести:

- аналіз конкретних ситуацій (case-study): з метою розвитку здатності до аналізу нерафінованих життєвих і виробничих завдань;
- мозковий штурм (мозкова атака, брейнстормінг): з метою вирішення таких завдань як: активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, формування здатності концентрувати увагу і розумові зусилля на вирішенні актуального завдання, формування досвіду колективної розумової діяльності;
- ситуаційно-рольові ігри: з метою активізації та інтенсифікації навчальної діяльності й спілкування, створення позитивної мотивації до навчання в цілому та опанування педагогічної майстерності, розширення і поглиблення процесу професійного самовизначення, самовдосконалення і творчого розвитку студентів;
- сенситивні тренінги: з метою формування необхідних професійно важливих якостей майбутніх учителів трудового навчання для успішної побудови навчально-професійної діяльності, а саме: розуміння відносин, почуттів, психічних станів учнів для забезпечення їх ефективної трудової діяльності на уроках, здатності передбачати думки, почуття та поведінку учнів, сприймати, розуміти, запам'ятовувати і структурувати соціально-психологічні характеристики інших людей або групи, та на підставі цього прогнозувати їх поведінку і діяльність;
- семінар-тренінг: з метою розширення можливостей встановлення контакту в різних ситуаціях спілкування, розширення діапазону творчих здібностей;
- методи формування і спрямування поведінки та діяльності (метод комплексного еквіваленту, приєднання, віддзеркалювання, рефреймінг та інші): з метою розвитку умінь встановлювати педагогічні взаємини з учнями, їх батьками, педагогічним колективом, проектувати результат і планувати систему педагогічного впливу на колектив і особистість учня.

Також слід застосовувати супроводжуючі активні методи психологічної підготовки, серед яких:

- метод інверсії (орієнтований на пошук ідей у нових неочікуваних напрямках, частіше всього в напрямках, протилежних традиційним поглядам та переконанням);
- метод емпатії (метод заміщення однієї особи іншою чи досліджуваного об'єкта або процесу іншим);
- імітаційна гра (модель середовища існування, що визначає поведінку людей та механізми їх дій в екстремальних ситуаціях, дозволяє отримати навички ефективної адаптації до нового середовища);
- ділова гра (модель взаємодії студентів у процесі досягнення цілей, які імітують вирішення комплексних економічних та соціальних завдань в конкретній ситуації).

Вказані активні методи психологічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, на нашу думку, сприятимуть більш якісному професійно-особистісному розвитку майбутнього вчителя. Але однією з умов ефективності їх використання є системність. Тому ми, на основі аналізу складових психологічної підготовки майбутніх учителів технологій, виділили 4 основні її компоненти, на які слід звернути особливу увагу:

- 1) компонент теоретичної психологічної підготовки;

- 2) комунікативний компонент психологічної підготовки;
- 3) соціально-психологічний компонент психологічної підготовки;
- 4) емоційно-вольовий компонент психологічної підготовки.

Автори даної статті не виключають можливість розгляду інших компонентів. Але в даному дослідженні було вирішено розглянути саме зазначені складові, оскільки вище перераховані компоненти є найбільш важливими та вагомими у підготовці студентів технологічного факультету до професійної діяльності в школі.

Подальший шлях дослідження, в межах виконання магістерської роботи, полягає у конкретизації компонентів психологічної підготовки майбутніх учителів технологій, розробці методики визначення розвиненості зазначених компонентів психологічної підготовки, визначенні бази дослідження й виборі досліджуваних, підборі та розробці психологічних методів дослідження, проведенні дослідження, обробці результатів та підведенні підсумків експериментального дослідження.

Використані джерела

1. Варій М.Й. Психологія: навч. пос. / М.Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.
2. Видра О.Г. Психологічна культура особистості майбутнього вчителя трудового навчання: монографія / О.Г. Видра. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2008. – 164 с.
3. Зобнина Т.В. Система психологической подготовки студентов – будущих педагогов в инновационной образовательной среде педагогического вуза: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук, спец.: 19.00.07 "Педагогічна психологія" / Т.В. Зобнина. – Нижний Новгород, 2012. – 19 с.
4. Салманова Д.А. Социально-психологический тренинг в подготовке педагога / Д.А. Салманова // Среднее профессиональное образование. – 2009. – №5. – С. 51-52.
5. Филиппова Г.М. Активные методы психологической подготовки учащихся [Электронный ресурс] / Г.М. Филиппова // Освітньо-інформаційний портал Тольятинського соціально-економічного коледжу. – Режим доступу: <http://www.tcekl.ru/2014-04-01-05-11-23/833-2014-04-01-05-56-33.html>.
6. Шостак І.В. Активні методи навчання при вивченні курсу "Соціологія" / І.В. Шостак // Наукові записки. Серія "Психологія і педагогіка". – 2007. – №9. – С. 523-530.
7. Штейнмец А.Э. Психологическая подготовка к педагогической деятельности / А.Э. Штейнмец. – Калуга : КГПУ, 1998. – 308 с.

Khareta M., Vydra A.

THEORETICAL ASPECTS OF PSYCHOLOGICAL TRAINING OF TECHNOLOGIES TEACHERS-TRAINEES

Psychological training of technologies' teachers-trainees is discussed in the article. The meanings, contents, peculiarities of modern psychological training as well as its role in personal and professional development of teachers-trainees are formed on the basis of scientific analysis of psychological and pedagogical literature, curriculum and training program in the field of "Technological Education". The article deals with the question concerning modern psychological training of technologies teachers-trainees as well as manual training teachers which includes the following: basic psychological training, specialized psychological training and practical psychological training. Recent studies of modern psychological training are characterized by variety of approaches, creativity, author programs development and wide use of foreign experience. Thus, the necessity of active methods application aimed to increase the effectiveness of students' psychological training is grounded by the authors of the article.

Alongside, the psychological peculiarity of technologies teacher-trainee's professional activity is defined. It means creation of special environment for personality forming and development during labor process. Correspondently, the article represents the key characteristics and personal qualities of teachers which should be formed as a result of psychological training during studying process.

Job profile diagram and psychogram analysis was performed while psychological training of manual training teacher and technologies teacher. On its basis, active psychological methods for mastering definite pedagogical and psychological skills necessary for manual training teacher were proposed. The main components of psychological training of technologies teachers-trainees are defined, namely theoretical psychological training component, communication component, social and psychological and emotional – volitional component.

Further research aspects of psychological training of technologies teachers-trainees are represented: components defining of psychological training of technologies teachers-trainees, development of methods aimed to monitor the level of mentioned components formation, defining the research base and election of research participants, selection and development of psychological methods of research, research conducting, results processing and summarizing the results of experimental research.

Key words: *active methods of psychological training, technologies teacher-trainees, psychological training.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2016 р.